

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

16. Σχόλια για τη μεγάλη επεξήγηση (16. Mahāniddesa-
aṭṭhakathā)

4. Σχόλια για την επεξήγηση της ομιλίας περί της οκτάδας για
την αγνότητα (4. Suddhaṭṭhakasuttaniddesavaṇṇanā)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

16. Σχόλια για τη μεγάλη επεξήγηση

4. Suddhaṭṭhakasuttaniddesavaṇṇanā

23. Catutthe suddhaṭṭhake paṭhamagāthāya tāvattho - na, bhikkhave, evarūpena dassanena suddhi hoti, api ca kho kilesamalīnattā asuddhaṃ, kilesarogānaṃ adhigamā sarogameva candābhaṃ brāhmaṇaṃ, aññaṃ vā evarūpaṃ disvā diṭṭhigatiko bālo abhijānāti “passāmi suddhaṃ paramaṃ arogaṃ, tena ca diṭṭhisāṅkhātena dassanena saṃsuddhi narassa hoti”ti, so evaṃ abhijānanto taṃ dassanaṃ “parama”nti ñatvā tasmīṃ dassane suddhānupassī samāno taṃ dassanaṃ “maggañña”nti pacceṭi. Taṃ pana maggaññaṃ na hoti.

Paramaṃ ārogyappattanti uttamaṃ nibyādhiṃ pāpuṇitvā tṭhitaṃ. Tāṇappattanti tathā pālanappattaṃ. Leṇappattanti nīḷīyanappattaṃ. Saraṇappattanti paṭiṭṭhāpattaṃ, dukkhanāsaṇaṃ vā pattaṃ. Abhayappattanti nibbhayaḥbhāvappattaṃ. Accutappattanti niccalabhāvaṃ pattaṃ. Amatappattanti amataṃ mahānibbānaṃ pattaṃ. Nibbānappattanti vānavirahitaṃ pattaṃ.

Abhijānantoti visesena jānanto. Ājānantoti ājānamāno. Vijānantoti anekavidhena jānamāno. Paṭivijānantoti taṃ taṃ paṭicca vijānamāno. Paṭivijjhantoti hadaye kurumāno.

Cakkhuviññāṇaṃ rūpadassanenāti cakkhuviññāṇena rūpadassanaṃ. Ñāṇanti pacceṭi paññaṃ iti saddahati. Maggoti pacceṭi “upāyo”ti saddahati. Pathoti sañcāro. Nīyānanti gahetvā yātīti nīyānaṃ. “Niyyāna”nti vā pāṭho.

24. “Diṭṭhena ce suddhī”ti dutiyagāthā. Tassattho - tena rūpadassanasāṅkhātena diṭṭhena yadi kilesasuddhi narassa hoti, tena vā ñāṇena so yadi jātiādidukkhaṃ pajahāti, evaṃ sante ariyamaggato aññaṃ asuddhimaggeneva so sujjhāti, rāgādīhi upadhīhi saupadhiko eva samāno sujjhātīti vattabbataṃ āpanno hoti, na ca evaṃvidho sujjhāti. Tasmā diṭṭhī hi naṃ pāva tathā vadānaṃ, sā naṃ diṭṭhiyeva “micchādiṭṭhiko aya”nti katheti, diṭṭhianurūpaṃ “sassato loko”tiādinā nayena tathā tathā vadatīti.

Rāgena saha vattatīti sarāgo, rāgavāti attho. Sadosotiādīsipi eseṇa nayo.

25. Na brāhmaṇoti tatiyagāthā. Tassattho - yo pana bāhitapāpattā brāhmaṇo hoti, so maggena adhigatāsavakkhaya khīṇāsavabrāhmaṇo ariyamaggaññāto aññaṃ abhimaṅgalasammatarūpasāṅkhāte diṭṭhe, tathāvidhasaddasāṅkhāte sute, avītikamasāṅkhāte sīle, hatthivatādibhede vate, pathaviādibhede mute ca uppannena micchāññaṇena suddhiṃ na āhāti. Sesamassa brāhmaṇassa vaṇṇabhaṇanāya vuttaṃ. So hi tedhātukapuññaṃ sabbasmiṃca pāpe anūpalitto, kasmā? Tassa pahīnattā tassa attadiṭṭhiyā, yassa kassaci vā gahaṇassa pahīnattā attañjaho, puññaḥbhisāṅkhārādīnaṃ akaraṇato “nayidha pakubbamāno”ti vuccati.

Tasmā naṃ evaṃ pasaṃsanto āha. Sabbasseva cassa purimapādena sambandho veditabbo - puññe ca pāpe ca anūpalitto attañjaho nayidha pakubbamāno na brāhmaṇo aññato suddhimāhāti. Nāti paṭikkhepoti na iti paṭisedho.

Bāhitvā sabbapāpakānīti gāthāyattho - yo catutthamaggena bāhitvā sabbapāpakāni ṭhitatto ṭhitoicceva vuttaṃ hoti. Bāhitapāpattā eva ca vimalo vimalabhāvaṃ brahmabhāvaṃ seṭṭhabhāvaṃ patto, paṭinissatṭhasamādhivikkhepakarakilesamalena aggamaggaphalasamādhinā sādhusamāhito, saṃsārahetusamatikkamena saṃsāramaticca pariniṭṭhitakiccatāya kevalīti ca, taṇhādiṭṭhīhi anissitattā anissitoti ca, lokadhammehi nibbikārattā tādīti ca pavuccati. Evaṃ thutiraho sa brahmā so brāhmaṇoti.

Aññatra satipaṭṭhānehīti cattāro satipaṭṭhāne muñcitvā. Sammappadhānādīsupi eseṇa nayo.

Santeke samaṇabrāhmaṇāti ekacce lokasaṅketena “samaṇabrāhmaṇā”ti laddhavohārā saṃvijjanti. Diṭṭhasuddhikāti diṭṭhena suddhiṃ icchamānā. Te ekaccānaṃ rūpānaṃ dassananti ete diṭṭhasuddhikā etesaṃ rūpārammaṇānaṃ olokanaṃ. Maṅgalaṃ paccentīti iddhikāraṇaṃ buddhikāraṇaṃ sabbasampattikāraṇaṃ patiṭṭhāpenti. Amaṅgalaṃ paccentīti aniddhikāraṇaṃ na buddhikāraṇaṃ na sampattikāraṇaṃ patiṭṭhāpenti. Te kālato vuṭṭhahitvāti ete diṭṭhādimaṅgalikā puretameva utṭhahitvā. Abhimaṅgalagatānīti visesena vuḍḍhikāraṇagatāni. Rūpāni passantīti nānāvīdhāni rūpārammaṇāni dakkhanti. Cāṭakasakuṇanti evaṃnāmakaṃ. Phussaveluvalaṭṭhinti phussanakkhattena uppannaṃ taruṇabeluvalaṭṭhiṃ. Gabbhinittinti sagabbhaṃ itthiṃ. Kumārakaṃ khandhe āropetvā gacchantanti taruṇadārakaṃ aṃse ussāpetvā gacchamānaṃ. Puṇṇaghaṭanti udakapuṇṇaghaṭaṃ. Rohitamacchanti rattarohitamacchaṃ. Ājaññarathanti sindhavayuttarathaṃ. Usabhanti maṅgalausabhaṃ. Gokapilanti kapilagāviṃ.

Palālapuñjanti thusarāsīṃ. Takkaghaṭanti gotakkādipūritacāṭiṃ. Rittaghaṭanti tucchaghaṭaṃ. Naṭanti naṭakādiṃ. “Dhuttakiriya”nti eke. Naggasamaṇakanti niccoḷasamaṇaṃ. Kharanti gadrabhaṃ. Kharayānanti gadrabhayuttaṃ vayhādikaṃ. Ekayuttayānanti ekena vāhanena saṃyuttaṃ yānaṃ. Kāṇanti ekakkhiubhayakkhikāṇaṃ. Kuṇinti hatthakuṇiṃ. Khañjanti khañjapādaṃ tiriyagatapādaṃ. Pakkhahatanti pīṭhasappiṃ. Jiṇṇakanti jarājiṇṇaṃ. Byādhikanti byādhipīḷitaṃ. Matanti kālaṅkataṃ.

Sutasuddhikāti sotaviññāṇena sutena suddhiṃ icchamānā. Saddānaṃ savananti saddārammaṇānaṃ savanaṃ. Vaḍḍhāti vātiādayo loke pavattasaddamattāni gahetvā vuttā. Amaṅgalaṃ pana “kāṇo”tiādinā tena tena nāmena vuttasaddāyeṇa. “Chinda”nti vāti hatthapādādicchinnanti vā. “Bhinda”nti vāti sīsādibhinnanti vā. “Daḍḍha”nti vāti agginā jhāpitanti vā. “Natṭha”nti vāti corādīhi vināsitanti vā. “Natthī”ti vāti na vijjatīti vā.

Sīlasuddhikāti sīlena visuddhiṃ icchanakā. Sīlamattenāti saṃvaraṇamattena. Saṃyamamattenāti uparamamattena. Saṃvaramattenāti dvārathakanamattena. Avītikkamamattenāti na atikkamitamattena. Samaṇo muṇḍikāputtoti mātito laddhanāmaṃ. Sampannakusalanti paripuṇṇakusalaṃ. Paramakusalanti uttamakusalaṃ. Uttamapattippattanti uttamaṃ arahattaṃ pāpuṇitabbataṃ patvā ṭhitaṃ. Ayojjanti parājetuṃ asakkuṇeyyaṃ samaṇaṃ.

Vatasuddhikāti samādānena vatena suddhiṃ icchanakā. Hatthivatikā vāti samādinnaṃ hatthivataṃ etesaṃ atthīti hatthivatikā, sabbahatthikiriyaṃ karontīti attho. Kathaṃ? “Ajjā paṭṭhāya hatthīhi kātappaṃ karissāmi”ti evaṃ uppannacittā hatthīnaṃ gamanākāraṃ tiṭṭhanākāraṃ nisīdanākāraṃ sayanākāraṃ uccārapassāvakaraṇākāraṃ, aññe hatthī disvā soṇḍaṃ ussāpetvā gamanākāraṇca sabbhaṃ karontīti hatthivatikā. Assavatikādisupi labbhamānavasena yathāyogaṃ yojetappaṃ. Tesu avasāne disāvatikā vāti puratthimādidisānaṃ namassanavasena samādinnaḍisāvatikā, etesaṃ vuttappakārānaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ vatasamādānaṃ sampajjamānaṃ hatthiādīnaṃ sahaḃyataṃ upaneti. Sace kho paṇassa micchādiṭṭhi hoti “imināhaṃ sīlavatasamādānabrahmacariyena devo vā devaṇṇatara vā homī”ti cintayantassa nirayatiracchānayaṇīnaṃ aññatara hotīti ṇātappaṃ. Vuttañhettaṃ bhagavatā -

“Idha, puṇṇa, ekacco kukkuravattaṃ bhāveti paripuṇṇaṃ abbokiṇṇaṃ, kukkurasīlaṃ bhāveti paripuṇṇaṃ abbokiṇṇaṃ, kukkuracittaṃ bhāveti paripuṇṇaṃ abbokiṇṇaṃ, kukkurākappaṃ bhāveti paripuṇṇaṃ abbokiṇṇaṃ. So kukkuravattaṃ bhāvetvā paripuṇṇaṃ abbokiṇṇaṃ, kukkurasīlaṃ bhāvetvā paripuṇṇaṃ abbokiṇṇaṃ, kukkuracittaṃ bhāvetvā paripuṇṇaṃ abbokiṇṇaṃ, kukkurākappaṃ bhāvetvā paripuṇṇaṃ abbokiṇṇaṃ kāyassa bhedā paraṃ maraṇā kukkurānaṃ sahaḃyataṃ upapajjati. Sace kho paṇassa evaṃdiṭṭhi hoti ‘imināhaṃ sīlena vā vatena vā tapena vā brahmacariyena vā devo vā bhavissāmi devaṇṇatara vā’ti, sāssa hoti micchādiṭṭhi. Micchādiṭṭhissa kho ahaṃ, puṇṇa, dvinnaṃ gatīnaṃ aññataraṃ gatiṃ vadāmi nirayaṃ vā tiracchānayaṇiṃ vā. Iti kho, puṇṇa, sampajjamānaṃ kukkuravattaṃ kukkurānaṃ sahaḃyataṃ upaneti, vipajjamānaṃ niraya”nti.

Gandhabbavatikādayo gandhabbādīnaṃ sahaḃyataṃ upagacchantīti attho na gahetabbo, micchādiṭṭhiyā gahitattā nirayatiracchānayaṇimeva upagacchantīti gahetabbo.

Mutasuddhikāti phusitena suddhikā. Pathaviṃ āmasantīti sasambhārikaṃ mahāpathaviṃ kāyena phusanti. Haritanti allanīlasaddalaṃ. Gomayanti gavādigomayaṃ. Kacchapanti aṭṭhikacchapāḍīnekavidhaṃ. Phālaṃ akkamantīti ayaphālaṃ maddanti. Tilavāhanti tilasakaṭṭhaṃ tilarāsiṃ vā. Phussatilaṃ khāḍantīti maṅgalapaṭisaṃyuttaṃ tilaṃ khāḍanti. Phussatelaṃ makkhantīti tathārūpaṃ tilatelaṃ sarīrabbaṇṇaṃ karonti. Dantakaṭṭhanti dantapaṇaṃ. Mattikāya nhāyantīti kuṅkuṭṭhādikāya saṇhamattikāya sarīraṃ ubbaṭṭetvā nhāyanti. Sāṭakaṃ nivāsentīti maṅgalapaṭisaṃyuttaṃ vatthaṃ paridahanti. Veṭhanaṃ veṭhentīti sīsaveṭhanaṃ pattuṇṇādipaṭaṃ sīse ṭhapenti paṭimuccanti.

Tedhātukaṃ kusalābhisaṅkhāranti kāmādhāturūpadhātuarūpadhātūsaṃ paṭisaṇḍhidāyakaṃ kosallasambhūtaṃ paccayābhisaṅkhāraṃ. Sabbaṃ akusalanti dvādasavidhaṃ akosallasambhūtaṃ akusalaṃ. Yatoti yadā. Te dasavidho puṇṇābhisaṅkhāro ca, dvādasavidho apuṇṇābhisaṅkhāro ca, catubbidho āneṇjābhisaṅkhāro ca yathānurūpaṃ samucchedappahānena pahīnā honti. Attadiṭṭhijahoti “eso me attā”ti gahitadiṭṭhiṃ jaho. Gāhaṃ jahoti “esohamasmi”ti mānasampayuttaḡahaṇaṃ jaho. Puna attañjahoti “etaṃ mama”ti

taṇhāgahaṇavasena ca diṭṭhigahaṇavasena ca parāmasitvā gahitaṃ, parato āmaṭṭhañca, tasmim̐ abhiniviṭṭhañca, balavataṇhāvasena gilitvā ajjhositañca, balavamucchitañca. Sabbam̐ taṃ cattam̐ hotītiādayo vuttanayāyeva.

26. Evaṃ “na brāhmaṇo aññato suddhimāhā”ti vatvā idāni ye diṭṭhigatikā aññato suddhim̐ bruvanti, tesam̐ tassā diṭṭhiyā anibbāhakabhāvaṃ dassento “purimaṃ pahāyā”ti gāthamāha. Tassattho - tehi aññato suddhivādā samānāpi yassā diṭṭhiyā appahīnattā gahaṇamuñcanaṃ hoti, tāya purimaṃ satthārādiṃ pahāya aparaṃ nissitā, ejāsaṅkhātāya taṇhāya anugatā abhibhūtā rāgādibhedam̐ na taranti saṅgam̐, tañca atarantā taṃ taṃ dhammaṃ uggaṇhanti ca nirassajanti ca makkaṭova sākhandi.

Purimaṃ satthāraṃ pahāyāti purimagahitaṃ satthupaṭiññaṃ vajjetvā. Paraṃ satthāraṃ nissitāti aññaṃ satthupaṭiññaṃ nissitā allīnā. Purimaṃ dhammakkhānaṃ pahāyātiādīsupi eseva nayo.

Ejānugāti taṇhāya anugā. Ejānugatāti taṇhāya anugatā. Ejānusaṭāti taṇhāya anusaṭā pakkhandā vā. Ejāya pannā patitāti taṇhāya nimuggā ca nikkhipitā ca.

Makkaṭoti vānaro. Araññeti vipine. Pavaneti mahāvane. Caramānoti gacchamāno. Evamevāti opammasaṃsandanaṃ. Puthūti nānā. Puthudiṭṭhigatānīti nānāvidhāni diṭṭhigatāni. Gaṇhanti ca muñcanti cāti gahaṇavasena gaṇhanti ca cajanavasena muñcanti ca. Ādiyanti ca nirassajanti cāti palibodham̐ karonti ca vissajjenti ca khipanti ca.

27. Pañcamagāthāya ca sambandho - yo ca so “diṭṭhī hi naṃ pāva tathā vadāna”nti vutto, so sayam̐ samādāyāti. Tattha sayanti sāmam̐. Samādāyāti gahetvā. Vatānīti hatthivatādīni. Uccāvacanti aparāparaṃ, hīnapaṇītam̐ vā satthārato satthārādiṃ. Saññasattoti kāmasaññādīsu laggo. Vidvā ca vedehi samecca dhammanti paramatthavidvā ca arahā catūhi maggañāṇavedehi catusaccadhammaṃ abhisameccāti. Sesam̐ pakaṭameva.

Sāmam̐ samādāyāti sayameva gahetvā. Ādāyāti ādiyitvā gaṇhitvā. Samādāyāti sammā ādāya. Ādiyitvāti palibodham̐ katvā. Samādiyitvāti sammā palibodham̐ katvā. Gaṇhitvāti avissajjetvā. Parāmasitvāti dassitvā. Abhinivisitvāti patitṭhahitvā. Kāmasaññādayo vuttanayā eva.

Vidvāti medhāvī. Vijjāgatoti vijānanabhāvaṃ gato. Ñāṇīti paññāsampanno. Vibhāvīti ñāṇena vīmaṃsako. Medhāvīti aniccādīhi tulitaññaṇo. Paññātiādayo heṭṭhā vuttanayāyeva. Catusaccadhammaṃ vicinātīti dhammavicayasambojjhaṅgo. Bojjhaṅgattho heṭṭhā vuttova. Vīmaṃsāti catusaccadhammavicinanā paññāva. “Vīmaṃsā dhammacintanā”ti hi vuttā. Vipassanāti maggasampayuttā vividhākārena passanā paññāva. Sammādiṭṭhīti sobhanā pasatṭhā sundarā maggasampayuttā sammādiṭṭhi. Tehi vedehīti eteheva catūhi maggañāṇehi. Antagatoti jātijarāmaraṇassa pariyosānaṃ gato. Koṭigatotiādayo heṭṭhā vuttanayāva. Vedānaṃ vā antagatoti jānitabbānaṃ avasānappatto. Vedehi vā antagatoti catūhi maggañāṇavedehi vaṭṭadukkhassa pariyantabhāvena antasaṅkhātam̐ nibbānaṃ gato. Veditattāti viditabhāvena jānitabhāvena.

Vedāni viceyya kevalānīti gāthāya ayamattho - yo catūhi maggañāṇavedehi kilesakkhayaṃ karonto gato, so paramatthato vedagū nāma hoti. Sova sabbasamaṇabrāhmaṇānaṃ satthasaññitāni vedāni tāyeva maggabhāvanāya kiccato

aniccādivasena viceyya. Tattha chandarāgappahānena tameva sabbaṃ vedamaticca yāpi vedapaccayā, aññathā vā uppajjanti vedanā, tāsu sabbavedanāsu vītarāgo hoti. Tasmā tamatthaṃ dassento “kiṃ pattinamāhu vedagu”nti puṭṭho “idaṃ pattina”nti avatvā “vedāni viceyya...pe... vedagū so”ti āha. Yasmā vā yo pavicayapaññāya vedāni viceyya, tattha chandarāgappahānena sabbaṃ vedamaticca vattati. So satthasaññitāni vedāni gato ñāto atikkantova hoti. Yo vedanāsu vītarāgo, sopi vedanāsaññitāni vedāni gato atikkanto, ativedanaṃ gatotipi vedagū. Tasmā tampi atthaṃ dassento “idaṃ pattina”nti avatvā “vedāni viceyya...pe... vedagū so”ti āha.

Sameccāti ñāṇena samāgantvā. Abhisameccāti ñāṇena paṭivijjhivā. Dhammanti catusaccadhammaṃ. Sabbe saṅkhārāti sabbe sappaccayā dhammā. Te hi saṅkhatasaṅkhārā nāma. Paccayehi saṅgamma karīyantīti saṅkhārā, te evaṃ paccayehi saṅgamma katattā “saṅkhatā”ti visesetvā vuttā. “Kammanibbattā tebhūmakarūpārūpadhammā abhisāṅkhatasaṅkhārā”ti aṭṭhakathāsu vuttā. Tepi “aniccā vata saṅkhārā”tiādīsu saṅkhatasaṅkhāresu saṅgahaṃ gacchanti. “Avijjāgatoyaṃ, bhikkhave, purisapuggalo puññañce saṅkhāraṃ abhisāṅkharotī”tiādīsu avijjāpaccayā saṅkhārāva āgatā.

Tebhūmikakusalākusalacetanā abhisāṅkharaṇakasaṅkhārā nāma. “Yāvatikā abhisāṅkhārassa gati, tāvatikaṃ gantvā akkhāhataṃ maññe aṭṭhāsī”tiādīsu āgataṃ kāyikacetāsikavīriyaṃ payogābhisāṅkhāro nāma. “Saññāvedayitanirodhaṃ samāpannassa kho, āvuso visākha, bhikkhuno paṭhamaṃ nirujjhati vacīsaṅkhāro, tato kāyasaṅkhāro, tato cittasaṅkhāro”tiādīsu āgatā vitakkavicārā vācaṃ saṅkharontīti vacīsaṅkhārā, assāsapassāsā kāyena saṅkharīyantīti kāyasaṅkhārā, saññā ca vedanā ca cittaṇa saṅkharīyantīti cittasaṅkhārā. Idha pana saṅkhatasaṅkhārā adhippetā. Aniccā hutvā abhāvaṭṭhena. Dukkha paṭipīḷanaṭṭhena. Sabbe dhammāti nibbānampi antokatvā vuttā. Anattā avasavattanaṭṭhena. Avijjāpaccayā saṅkhārāti ettha yaṃ paṭicca phalameti, so paccayo. Paṭiccāti na vinā, apaccakkhitvāti attho. Etīti uppajjati ceva pavattati cāti attho. Apica upakārakaṭṭho paccayaṭṭho. Avijjā ca sā paccayo cāti avijjāpaccayo, tasmā avijjāpaccayā. Saṅkhārā sambhavantīti nibbattanti, evaṃ sambhavantisaddassa sesapadehipi yojanā kātabbā.

Tattha katamā avijjā? Dukkhe aññāṇaṃ, dukkhasamudaye aññāṇaṃ, dukkhanirodhe aññāṇaṃ, dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya aññāṇaṃ, pubbante aññāṇaṃ, aparante aññāṇaṃ, pubbantāparante aññāṇaṃ, idappaccayatāpaṭiccasamuppannesu dhammesu aññāṇaṃ. Katame saṅkhārā? Puññābhisāṅkhāro apuññābhisāṅkhāro āneñjābhisāṅkhāro, kāyasaṅkhāro vacīsaṅkhāro cittasaṅkhāro, aṭṭha kāmāvacarakusalacetanā, pañca rūpāvacarakusalacetanā puññābhisāṅkhāro, dvādasa akusalacetanā apuññābhisāṅkhāro, catasso arūpāvacarakusalacetanā āneñjābhisāṅkhāro, kāyasañcetanā kāyasaṅkhāro, vacīsañcetanā vacīsaṅkhāro, manosañcetanā cittasaṅkhāro.

Tattha siyā - kathaṃ panetaṃ jānitabbaṃ “ime saṅkhārā avijjāpaccayā hontī”ti? Avijjābhāve bhāvato. Yassa hi dukkhādīsu avijjāsaṅkhātāṃ aññāṇaṃ appahīnaṃ hoti, so dukkhe tāva pubbantādīsu ca aññāṇena saṃsāradukkaṃ sukhasaññāya gahetvā tasseeva hetubhūte tividhepi saṅkhāre ārabhati. Samudaye aññāṇena dukkahetubhūtepi taṇhāparikkhāre saṅkhāre sukahetuto maññamāno ārabhati. Nirodhe pana magge ca aññāṇena dukkhassa anirodhabhūtepi gativisese

dukkhanirodhasaññī hutvā nirodhassa ca amaggabhūtesupi yaññāmaratapādīsu
nirodhamaggasaññī hutvā dukkhanirodhaṃ patthayamāno
yaññāmaratapādīmukhena tividhepi saṅkhāre ārabhati.

Api ca so tāya catūsu saccesu appahīnāvijjatāya visesato
jātijarōgamaraṇāḍianekāḍīnavavokiṇṇampi puññaphalasaṅkhātāṃ dukkhaṃ
dukkhato ajānanto tassa adhigamāya kāyavacīcittasaṅkhārabhedāṃ
puññābhisaṅkhāraṃ ārabhati devaccharakāmako viya maruppapātāṃ.
Sukhasammatassāpi ca tassa puññaphalassa ante mahāpariāhajaniṃ
vipariṇāmadukkhataṃ appassādatañca apassantopi tappaccayaṃ vuttappakārameva
puññābhisaṅkhāraṃ ārabhati salabho viya dīpasikhābhiniṇṇatāṃ, madhubindugiddho
viya ca madhulittasatthadhārālehaṃ.

Kāmapasevanādīsu ca savipākesu āḍīnavāṃ apassanto sukhasaññāya ceva
kilesābhibhūtatāya ca dvārattayappavattampi apuññābhisaṅkhāraṃ ārabhati bālo
viya gūthakīḷanaṃ, maritukāmo viya ca visakhādanaṃ. Āruppavipākesu cāpi
saṅkhāravipariṇāmadukkhataṃ anavabujjhamāno sassatādivipallāsena
cittasaṅkhārabhūtaṃ āneñjābhisaṅkhāraṃ ārabhati disāmūḷho viya
pisācanagarābhimukhamaggagamaṃ. Evaṃ yasmā avijjābhāvatova
saṅkhārabhāvo, na abhāvato. Tasmā jānitabbametāṃ “ime saṅkhārā avijjāpaccayā
hontī”ti.

Etthāha - gaṇhāma tāva etaṃ “avijjā saṅkhārānaṃ paccayo”ti, kiṃ panāyamekāva
avijjā saṅkhārānaṃ paccayo, udāhu aññepi paccayā santīti? Kiṃ panettha yadi tāva
ekāva, ekakāraṇavādo āpajjati. Atha aññepi santi, “avijjāpaccayā saṅkhārā”ti
ekakāraṇaniddeso nupapajjati? Na nupapajjati. Kasmā? Yasmā -

“Ekaṃ na ekato idha, nānekamanekatopi no ekaṃ;
Phalamatthi atthi pana eka-hetuphaladīpane attho”.

Bhagavā hi katthaci padhānattā, katthaci pākaṭattā, katthaci asādhāraṇattā
desanāvīlāsassa ca veneyyānañca anurūpato ekameva hetuṃ vā phalaṃ vā dīpeti.
Tasmā ayamidha avijjā vijjamānesupi aññesu vatthārammaṇasahajātadhammādīsu
saṅkhārakāraṇesu “assāḍānupassino taṇhā pavaḍḍhatī”ti ca, “avijjāsamudayā
āsavasamudayo”ti ca vacanato aññesampi taṇhādīnaṃ saṅkhārahetūnaṃ hetūti
padhānattā, “avidvā, bhikkhave, avijjāgato puññābhisaṅkhārampi abhisāṅkharotī”ti
pākaṭattā, asādhāraṇattā ca saṅkhārānaṃ hetubhāvena dīpitāti veditabbā. Eteneva
ca ekekahetuphaladīpanaparihāravacanena sabbattha ekekahetuphaladīpane
payojanaṃ veditabbanti.

Etthāha - evaṃ santepe ekantāniṭṭhaphalāya sāvajjāya avijjāya kathaṃ
puññāneñjābhisaṅkhārāpaccayattaṃ yujjati? Na hi nimbabījato ucchu uppajjati.
Kathaṃ na yujjissati? Lokasmiñhi -

“Viruddho cā viruddho ca, sadisāsadiṭṭhi tathā;
Dhammānaṃ paccayo siddho, vipākā eva te ca na”.

Iti ayaṃ avijjā vipākavasena ekantāniṭṭhaphalā, sabhāvavasena ca sāvajjāpi samānā
sabbesampi etesaṃ puññābhisaṅkhārādīnaṃ yathānurūpaṃ
ṭhānakiccasabhāvaviruddhāviruddhapaccayavasena, sadisāsadiṭṭhipaccayavasena ca
paccayo hotīti veditabbā. Api ca ayaṃ aññopi pariyāyo -

“Cutūpapāte saṃsāre, saṅkhārānañca lakkhaṇe;
Yo paṭiccasamuppanna-dhammesu ca vimuyhati.

“Abhisāṅkharoti so ete, saṅkhāre tividhe yato;
Avijjā paccayo tesam, tividhānampayaṃ tato.

“Yathāpi nāma jaccandho, naro aparīṇāyako;
Ekadā yāti maggena, ummaggenāpi ekadā.

“Saṃsāre saṃsaram bālo, tathā aparīṇāyako;
Karoti ekadā puññaṃ, apuññaṃapi ekadā.

“Yadā ca ñatvā so dhammaṃ, saccāni abhisamessati;
Tadā avijjūpasamā, upasanto carissatī”ti.

Saṅkhārapaccayā viññāṇanti chaviññāṇakāyā cakkhaviññāṇaṃ sotaviññāṇaṃ
ghānaviññāṇaṃ jivhāviññāṇaṃ kāyaviññāṇaṃ manoviññāṇaṃ. Tattha
cakkhaviññāṇaṃ kusalavipākāṃ akusalavipākanti duvidhaṃ. Tathā
sotaghānaviññāṇaṃ pana dve vipākamanodhātuyo, tisso
ahetukavipākamanoviññāṇadhātuyo, aṭṭha sahetukavipākacittāni, pañca
rūpāvacaravipākacittāni, cattāri arūpāvacaravipākacittāni bāvēsatividhaṃ. Iti
sabbāni bāttisaṃsalokiyavipākaviññāṇāni.

Tattha siyā - kathaṃ panetaṃ jānitabbam “idaṃ vuttappakāraṃ viññāṇaṃ
saṅkhārapaccayā hotī”ti? Upacitakammābhāve vipākābhāvato. Vipākāñhetam,
vipākāñca na upacitakammābhāve uppajjati, yadi uppajjeyya, sabbesaṃ
sabbavipākāni uppajjeyyumaṃ, na ca uppajjantīti jānitabbametam “saṅkhārapaccayā
idaṃ viññāṇaṃ hotī”ti. Sabbameva hi idaṃ pavattipaṭisandhivasena dvedhā
pavattati. Tattha dve pañcaviññāṇāni, dve manodhātuyo, somanassasahagatā
ahetukamanoviññāṇadhātūti imāni terasa pañcavokārabhave pavattiyamyeva
pavattanti. Sesāni ekūnavīsati tīsu bhavesu yathānurūpaṃ pavattiyampi
paṭisandhiyampi pavattanti.

“Laddhappaccayamiti dhamma-mattametam bhavantaramupeti;
Nāssa tato saṅkanti, na tato hetum vinā hotī”.

Iti hetam laddhappaccayaṃ rūpārūpadhammamattam uppajjamānaṃ
“bhavantaramupeti”ti vuccati, na satto na jīvo. Tassa ca nāpi atītabhavato idha
saṅkanti atthi, nāpi tato hetum vinā idha pātubhāvo. Ettha ca purimaṃ cavanato cuti,
pacchimaṃ bhavantarādipaṭisandhānato paṭisandhīti vuccati.

Etthāha - nanu evaṃ asaṅkantipātubhāve sati ye imasmiṃ manussattabhāve
khandhā, tesam niruddhattā, phalapaccayassa ca kammaṃ tattha agamanato,
aññassa aññato ca tam phalaṃ siyā, upabhuñjake ca asati kassa tam phalaṃ siyā,
tasmā na sundaramidaṃ vidhānanti? Tatridaṃ vuccati -

“Santāne yaṃ phalaṃ etaṃ, nāññassa na ca aññato;
Bijānaṃ abhisāṅkhāro, etassatthassa sādhaṃ.

“Phalassuppattiyā eva, siddhā bhuñjakasammuti;
Phaluppādena rukkhassa, yathā phalati sammutī”ti.

Yopi vadeyya “evaṃ santepi ete saṅkhārā vijjamānā vā phalassa paccayā siyūṃ, avijjamānā vā. Yadi ca vijjamānā, pavattikkhaṇe yeva nesaṃ vipākena bhavitabbaṃ. Atha avijjamānā, pavattito pubbe pacchā ca niccaṃ phalāvahā siyū”nti. So evaṃ vattabbo -

“Katattā paccayā ete, na ca niccaṃ phalāvahā;
Pāṭibhogādikaṃ tattha, veditabbaṃ nidassana”nti.

Viññāṇapaccayā nāmarūpanti idha vedanāsaññāsaṅkhārakkhandhā nāmaṃ, cattāri mahābhūtāni catunnaṅga mahābhūtānaṃ upādāyarūpaṃ rūpaṃ.
Abhāvakagabbhaseyyakānaṃ aṇḍajānaṅga paṭisandhikkhaṇe vatthudasakaṃ kāyadasakanti vīsati rūparūpāni, tayo ca arūpino khandhāti ete tevīsati dhammā “viññāṇapaccayā nāmarūpa”nti veditabbā. Sabhāvakānaṃ bhāvadasakaṃ pakkhipitvā tetthiṃsa, opapātikasattesu brahmakāyikādīnaṃ paṭisandhikkhaṇe cakkhusotavatthudasakāni jīvitindriyanavakaṅcāti ekūnacattālīsa rūparūpāni, tayo ca arūpino khandhāti ete bācattālīsa dhammā “viññāṇapaccayā nāmarūpa”nti veditabbā. Kāmabhava pana sesaopapātikānaṃ, saṃsedajānaṃ vā sabhāvakaparipuṇṇāyatanānaṃ paṭisandhikkhaṇe cakkhusotaghānajivhākāyavatthubhāvadasakānīti sattati rūparūpāni, tayo ca arūpino khandhāti ete tesattati dhammā “viññāṇapaccayā nāmarūpa”nti veditabbā. Esa ukkaṃso, avakaṃsena pana taṃtaṃdasakavikalānaṃ tassa tassa vasena hāpetvā hāpetvā paṭisandhiyaṃ viññāṇapaccayā nāmarūpasāṅkhā veditabbā. Arūpīnaṃ pana tayova arūpino khandhā. Asaññīnaṃ rūpato jīvitindriyanavakamevāti. Esa tāva paṭisandhiyaṃ nayo.

Pavatte pana sabbattha rūpapavattidese paṭisandhicittassa ṭhitikkhaṇe paṭisandhicittena saha pavattaututo utusamuṭṭhānaṃ suddhaṭṭhakaṃ pātubhavati. Paṭhamabhavaṅgato pabhuti cittasamuṭṭhānaṃ suddhaṭṭhakaṃ, saddapātubhāvakāle ututo ceva cittato ca saddanavakaṃ, kabalīkārahārūpajīvīnaṃ āhārasamuṭṭhānaṃ suddhaṭṭhakanti evaṃ āhārasamuṭṭhānassa, suddhaṭṭhakassa, utucittasamuṭṭhānānaṅga dvīnaṃ navakānaṃ vasena chabbīsatividhaṃ, ekekacitte tikkhattuṃ uppajjamānaṃ vuttakammasamuṭṭhānaṅga sattatividhanti channavutividhaṃ rūpaṃ, tayo ca arūpino khandhāti navanavutidhammā yathāsambhavaṃ “viññāṇapaccayā nāmarūpa”nti veditabbā.

Tattha siyā - kathaṃ panetaṃ jānitabbaṃ “paṭisandhināmarūpaṃ viññāṇapaccayā hotī”ti? Suttato yuttito ca. Sutte hi “cittānuparivattino dhammā”tiādinā nayena bahudhā vedanādīnaṃ viññāṇapaccayatā siddhā. Yuttito pana -

“Cittajena hi rūpena, idha diṭṭhena sijjhati;
Adiṭṭhassāpi rūpassa, viññāṇaṃ paccayo itī”ti.

Nāmarūpapaccayā saḷāyatananti nāmaṃ vuttameva. Idha pana rūpaṃ niyamato cattāri mahābhūtāni, cha vatthūni, jīvitindriyanti ekādasavidhaṃ. Saḷāyatanam pana cakkhāyatanam sotaghānajivhākāyamanāyatanam.

Tattha siyā - kathaṃ panetaṃ jānitabbaṃ “nāmarūpaṃ saḷāyatanassa paccayo”ti? Nāmarūpabhāve bhāvato. Tassa tassa hi nāmassa rūpassa ca bhāve taṃ taṃ āyatanam hoti, na aññathāti.

Saḷāyatanapaccayā phassoti -

“Chaḷeva phassā saṅkhepā, cakkhusamphassaādayo;
Viññāṇamiva bāttiṃsa, vitthārena bhavanti te”.

Phassapaccayā vedanāti -

“Dvārato vedanā vuttā, cakkhusamphassajādikā;
Chaḷeva tā pabhedena, idha bāttiṃsa vedanā”.

Vedanāpaccayā taṇhāti -

“Rūpataṇhādibhedena, cha taṇhā idha dīpitā;
Ekekā tividhā tattha, pavattākārato matā.

“Dukkhī sukhaṃ patthayati, sukhī bhiyyopi icchati;
Upekkhā pana santattā, sukhamicceva bhāsītā.

“Taṇhāya paccayā tasmā, honti tissopi vedanā;
Vedanāpaccayā taṇhā, iti vuttā mahesinā”ti.

Taṇhāpaccayā upādānanti cattāri upādānāni kāmupādānaṃ diṭṭhupādānaṃ
sīlabbatupādānaṃ attavādupādānaṃ. Upādānapaccayā bhavoti idha kammabhavo
adhippeto, upapattibhavo pana paduddhāraśasena vutto. Bhavapaccayā jātīti
kammabhavapaccayā jāti paṭisandhikhandhānaṃ pātubhavo.

Tattha siyā - kathaṃ panetaṃ jānitabbāṃ “bhavo jātiyā paccayo”ti ce?
Bāhirapaccayasamattepi hīnapaṇītatādivisesadassanato. Bāhirānañhi
janakajanānisukkasoṇitāhārādīnaṃ paccayānaṃ samattepi sattānaṃ yamakānampi
sataṃ hīnapaṇītatādiviseso dissati. So ca na ahetuko sabbadā ca sabbesañca
abhāvato, na kammabhavato aññahetuko tadabhinibbattakasattānaṃ
ajjhattasantāne aññassa kāraṇassa abhāvatoti kammabhavahetukova. Kammañhi
sattānaṃ hīnapaṇītatādivisesassa hetu. Tenāha bhagavā - “kammaṃ satte vibhajati
yadidaṃ hīnapaṇītatāyā”ti. Tasmā jānitabbametaṃ “bhavo jātiyā paccayo”ti.

Jātipaccayā jarāmaraṇantiādīsu yasmā asati jātiyā jarāmaraṇaṇceva sokādayo ca
dhammā na honti, jātiyā pana sati jarāmaraṇaṇceva
jarāmaraṇasaṅkhātadukkhadhammaphuṭṭhassa bālassa jarāmaraṇādisambandhā vā
tena tena dukkhadhammena phuṭṭhassa anabhisambandhā vā sokādayo ca dhammā
honti. Tasmā jātipaccayā jarāmaraṇanti. Samecca abhisamecca dhammanti ñāṇena
samāgantvā catusaccadhammaṃ paṭivijjhitvā.

Evaṃ dvādasapadikaṃ paccayākārappavattiṃ dassetvā idāni vivaṭṭavasena
avijjādīnaṃ nirodhadassanattāṃ “avijjānirodhā saṅkhāranirodhoti samecca
abhisamecca dhamma”ntiādīmāha. Tattha avijjānirodhāti avijjāya anuppādanirodhā
puna appavattinirodhena. Saṅkhāranirodhoti saṅkhārānaṃ anuppādanirodho hoti.
Evaṃ sesapadesupi. Idaṃ dukkhantiādayo pubbe vuttanayā eva. Ime dhammā
abhiññeyyāti ime tebhūmakā dhammā sabhāvalakkhaṇāvabodhavasena
sobhanākārena, adhikena ñāṇena vā sabhāvato jānitabbā. Pariññeyyāti
sāmaññalakkhaṇāvabodhavasena, kiccasamāpanavasena ca byāpitvā jānitabbā. Ime
dhammā pahātabbāti ime samudayapakkhikā dhammā tena tena guṇaṅgena
pahātabbā. Bhāvetabbāti vaḍḍhetabbā. Sacchikātabbāti paccakkhaṃ kātabbā.

Duvidhā sacchikiriyaṃ paṭilābhasacchikiriyaṃ ca ārammaṇasacchikiriyaṃ ca. Channaṃ phassāyatanānanti cakkhādīnaṃ channaṃ āyatanānaṃ. Samudayañca atthaṅgamañcāti uppādañca nirodhañca.

Bhūripaṇṇoti bhūri viyāti bhūri, tāya bhūripaṇṇāya samannāgato bhūripaṇṇo. Mahāpaṇṇotiādīsu mahāpaṇṇādīhi samannāgatoti attho.

Tatridaṃ mahāpaṇṇādīnaṃ nānattaṃ - katamā mahāpaṇṇā? Mahante atthe pariggaṇhātīti mahāpaṇṇā. Mahante dhamme...pe... mahantā niruttiyo... mahantāni paṭibhānāni pariggaṇhātīti mahāpaṇṇā. Mahante sīlakkhandhe pariggaṇhātīti mahāpaṇṇā. Mahante samādhikkhandhe...pe... paṇṇākkhandhe... vimuttikkhandhe... vimuttiñāṇadassanakkhandhe pariggaṇhātīti mahāpaṇṇā. Mahantāni ṭhānāṭhānāni...pe... mahāvihārasamāpattiyo... mahantāni ariyasaccāni... mahante satipaṭṭhāne... sammappadhāne... iddhipāde... mahantāni indriyāni ... balāni... bojjhaṅgāni... mahante ariyamagge... mahantāni sāmāññaphalāni... mahāabhiñṇāyo... mahantaṃ paramatthaṃ nibbānaṃ pariggaṇhātīti mahāpaṇṇā.

Katamā puthupaṇṇā? Puthunānākkhandhesu ñāṇaṃ pavattatīti puthupaṇṇā. Puthunānādhātūsu...pe... puthunānāāyatanesu... puthunānāpaṭiccasamuppādesu... puthunānāsuññatamanupalabbhesu... puthunānāatthesu... dhammesu... niruttisu... paṭibhānesu... puthunānāsīlakkhandhesu... puthunānāsamādhipaṇṇāvimuttivimuttiñāṇadassanakkhandhesu... puthunānāṭhānāṭhānesu... puthunānāvihārasamāpattisu... puthunānāriyasaccesu... puthunānāsatiipaṭṭhānesu... sammappadhānesu... iddhipādesu... indriyesu... balesu... bojjhaṅgesu... puthunānāriyamaggesu... sāmāññaphalesu... abhiñṇāsu... puthunānājanasādhāraṇe dhamme samatikkamma paramatthe nibbāne ñāṇaṃ pavattatīti puthupaṇṇā.

Katamā hāsapaṇṇā? Idhekacco hāsabahulo vedabahulo tuṭṭhibahulo pāmojjabahulo sīlaṃ paripūreti. Indriyasamvaraṃ paripūreti. Bhojane mattaññutaṃ...pe... jāgariyānuyogaṃ... sīlakkhandhaṃ... samādhikkhandhaṃ... paṇṇākkhandhaṃ... vimuttikkhandhaṃ... vimuttiñāṇadassanakkhandhaṃ paripūretīti hāsapaṇṇā. Hāsabahulo...pe... pāmojjabahulo ṭhānāṭhānaṃ paṭivijjhatīti hāsapaṇṇā. Hāsabahulo vihārasamāpattiyo paripūretīti hāsapaṇṇā. Hāsabahulo ariyasaccāni paṭivijjhatīti hāsapaṇṇā. Satipaṭṭhāne bhāveti sammappadhāne... iddhipāde... indriyāni... balāni... bojjhaṅge... ariyamaggaṃ bhāvetīti hāsapaṇṇā, hāsabahulo sāmāññaphalāni sacchikarotīti hāsapaṇṇā, abhiñṇāyo paṭivijjhatīti hāsapaṇṇā, hāsabahulo paramatthaṃ nibbānaṃ sacchikarotīti hāsapaṇṇā.

Katamā javanapaṇṇā? Yaṃ kiñci rūpaṃ atītānāgatapaccuppannaṃ ajjhattaṃ vā bahiddhā vā oḷārikaṃ vā sukhumaṃ vā hīnaṃ vā paṇītaṃ vā yaṃ dūre santike vā, sabbam rūpaṃ aniccato khippaṃ javatīti javanapaṇṇā. Dukkato, anattato khippaṃ javatīti javanapaṇṇā. Yā kāci vedanā...pe... yā kāci saññā... ye keci saṅkhārā... yaṃ kiñci viññāṇaṃ atītānāgatapaccuppannaṃ...pe... yaṃ dūre santike vā, sabbam viññāṇaṃ aniccato... dukkato... anattato khippaṃ javatīti javanapaṇṇā. Cakkhuṃ...pe... jarāmarāṇaṃ atītānāgatapaccuppannaṃ aniccato... dukkato... anattato khippaṃ javatīti javanapaṇṇā.

Rūpaṃ atītānāgatapaccuppannaṃ aniccaṃ khayaṭṭhena, dukkhaṃ bhayaṭṭhena, anattā asāraṇatṭhenāti tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā rūpanirodhe nibbāne khippaṃ javatīti javanapaṇṇā. Vedanā... saññā... saṅkhārā... viññāṇaṃ...

cakkhuṃ...pe... jarāmaraññaṃ atītānāgatapaccuppannaṃ aniccaṃ khayaṭṭhena, dukkhaṃ bhayaṭṭhena, anattā asāraṇaṭṭhenāti tulayitvā...pe... vibhūtaṃ katvā jarāmaraññanirodhe nibbāne khippaṃ javatīti javanapaññā.

Rūpaṃ atītānāgatapaccuppannaṃ aniccaṃ saṅkhataṃ paṭiccasamuppannaṃ khayadhammaṃ vayadhammaṃ virāgadhammaṃ nirodhadhammanti tulayitvā...pe... vibhūtaṃ katvā rūpanirodhe nibbāne khippaṃ javatīti javanapaññā. Vedanā...pe... saññā... saṅkhārā... viññāṇaṃ... cakkhuṃ...pe... jarāmaraññaṃ atītānāgatapaccuppannaṃ aniccaṃ...pe... nirodhadhammanti tulayitvā...pe... vibhūtaṃ katvā jarāmaraññanirodhe nibbāne khippaṃ javatīti javanapaññā.

Katamā tikkhapaññā? Khippaṃ kilese chindatīti tikkhapaññā. Uppannaṃ kāmavitakkaṃ nādhivāseti. Uppannaṃ byāpādavitaṅkaṃ... uppannaṃ vihiṃsāvitakkaṃ... uppannuppanne pāpake akusale dhamme... uppannaṃ rāgaṃ... uppannaṃ dosaṃ... mohaṃ... kodhaṃ... upanāhaṃ... makkhaṃ... paḷāsaṃ... issaṃ... macchariyaṃ... māyaṃ... sāttheyyaṃ... thambhaṃ... sārāmbhaṃ... mānaṃ... atimānaṃ... madaṃ... pamādaṃ... sabbe kilese... sabbe duccharite... sabbe abhisāṅkhāre... sabbe bhavagāmikamme nādhivāseti pajahati vinodeti byantīkaroti anabhāvaṃ gametīti tikkhapaññā. Ekamhi āsane cattāro ariyamaggā, cattāri ca sāmāññaphalāni, catasso ca paṭisambhidāyo, cha abhiññāyo adhigatā honti sacchikatā phassitā paññāyāti tikkhapaññā.

Katamā nibbedhikapaññā? Idhekacco sabbasaṅkhāresu ubbegabahulo hoti uttāsabahulo ukkaṇṭhanabahulo aratibahulo anabhiratibahulo bahimukho na ramati sabbasaṅkhāresu, anibbiddhapubbaṃ apadālitapubbaṃ lobhakkhandhaṃ nibbijjhati padāletīti nibbedhikapaññā. Anibbiddhapubbaṃ apadālitapubbaṃ dosakkhandhaṃ...pe... mohakkhandhaṃ... kodhaṃ... upanāhaṃ...pe... sabbe bhavagāmikamme nibbijjhati padāletīti nibbedhikapaññā.

28. Sa sabbadhammesu visenibhūto, yaṃ kiñci diṭṭhaṃ va suttaṃ mutaṃ vāti so bhūripaṇṇo khīṇāsavo yaṃ kiñci diṭṭhaṃ vā suttaṃ vā mutaṃ vā tesu sabbadhammesu mārasenaṃ vināsetvā ṭhitabhāvena visenibhūto. Tameva dassinti taṃ eva visuddhadassiṃ. Vivaṭaṃ carantanti taṇhāchadanādivigamena vivaṭaṃ hutvā carantaṃ. Kenīdha lokasmi vikappayeyyāti kena idha loke taṇhākappena vā diṭṭhikappena vā koci vikappeyya, tesam vā pahīnattā rāgādīnā pubbe vuttenāti.

Kāmā te paṭhamā senātiādīsū catūsū gāthāsū ayamatto - yasmā āditova agāriyabhūte satte vatthukāmesu kilesakāmā mohayanti, te abhibhuyya anagāriyabhāvaṃ upagatānaṃ pantesu vā senāsanesu, aññataraññataresu vā adhikusalesu dhammesu aratī uppajjati. Vuttañcetaṃ - “pabbajitena kho, āvuso, abhirati dukkarā”ti. Tato te parapaṭibaddhajīvikattā khuppiṇā bādhenti, tāya bādhitaṃ pariyesanataṇhā cittaṃ kilamayati, atha nesaṃ kilantacittaṃ thinamiddhaṃ okkamati tato visesamanadhigacchantānaṃ durabhisambhavesu araññavanapatthesu senāsanesu viharataṃ utrāsasaññitā bhīru jāyanti, tesam ussaṅkitaparisaṅkitānaṃ dīgharattaṃ vivekarasamanassādayamānānaṃ viharataṃ “na siyā nu kho esa maggo”ti paṭipattiyaṃ vicikicchā uppajjati, taṃ vinodetvā viharataṃ appamattakena visesādhigamena mānamakkhathambhā jāyanti, tepi vinodetvā viharataṃ tato adhikataṃ visesādhigamaṃ nissāya lābhasakkārasilokā

uppajjanti, lābhādimucchitā dhammapaṭirūpakāni pakāsentā micchāyaṣaṃ
adhigantvā tattha ṭhitā jātiādīhi attānaṃ ukkaṃsenti, paraṃ vambhenti. Tasmā
kāmadīnaṃ paṭhamasenādibhāvo veditabbo.

Evamevaṃ dasavidhaṃ senaṃ uddisīvā yasmā sā kaṇhadhammasamannāgatattā
kaṇhassa namucino upakārāya saṃvattati, tasmā naṃ “tava senā”ti niddisanto āha -
“esā namuci te senā, kaṇhassābhīppahārī”ti. Tattha abhīppahārīnīti
samaṇabrāhmaṇānaṃ ghātinī nippothinī, antarāyakaṛīti attho. Na naṃ asūro jināti,
jetvāva labhate sukhaṃ evaṃ tava senaṃ asūro kāye ca jīvite ca sāpekkho puriso
na jināti, sūro pana jināti, jetvāva maggasukhaṃ phalasukhañca adhigacchati.

Yato catūhi ariyamaggehi yadā catūhi niddosaṇibbānamagganaṣṇhātehi maggehi.
Mārasenāti mārasa senā vacanakarā kilesā. Paṭisenikaṛīti paṭipakkhakarā. Jitā cāti
parājayaṃānā hanitā ca. Parājītā cāti niggahitā ca. Bhaggāti bhinnā. Vippluggāti
cuṇṇavicuṇṇā. Parammukhāti vimukhabhāvaṃ pāpitā. Visenibhūtoti nikkilesa hutvā
ṭhito.

Vodātadassinti byavadātadassim. Tāni chadanānīti etāni taṇhādikilesachadanāni.
Vivaṭānīti pākāṭikatāni. Viddhaṃsitānīti ṭhitaṭṭhānato apahatāni. Ugghāṭitānīti
uppāṭitāni. Samugghāṭitānīti visesena uppāṭitāni.

29. Na kappayantīti gāthāya sambandho attho ca - kiñca bhiyyo? Te hi tādisā santo
dvinnāṃ kappānaṃ purekkhārānañca kenaci na kappayanti, na purekkharonti.
Paramatthaṃ accantasuddhiṃ adhigatattā anaccantasuddhiṃyeva
akiriyasassatadiṭṭhiṃ “accantasuddhi”ti na te vadanti. Ādānaganthaṃ gatitaṃ
visajjāti catubbidhampi rūpādīnaṃ ādāyakattā ādānaganthaṃ attano cittasantāne
gathitaṃ baddhaṃ ariyamaggasatthena vissajja chinditvā. Sesaṃ pākāṭameva.

Accantasuddhinti accantaṃ paramatthaṃ suddhiṃ. Saṃsārasuddhinti saṃsārato
suddhiṃ. Akiriyadiṭṭhinti karoto na karīyati pāpanti akiriyadiṭṭhiṃ. Sassatavādanti
“nicco dhuvo sassato”ti vacanaṃ. Na vadanti na kathenti.

Ganthāti nāmakāyaṃ ganthenti, cutipaṭisandhivasena vaṭṭasmiṃ ghaṭentīti ganthā.
Abhijjhā ca sā nāmakāyaghaṭanavasena gantho cāti abhijjhākāyagantho. Hitasukhaṃ
byāpādayatīti byāpādo. Byāpādo ca so vuttanayena gantho cāti byāpādo kāyagantho.
Sīlabbataparāmāsoti “ito bahiddhā samaṇabrāhmaṇānaṃ sīlena suddhi vatena
suddhi”ti parato āmāso. Idamṣaccābhīnivesoti sabbaññubhāsītampi paṭikkhipitvā
“sassato loko, idameva saccaṃ, moghamañña”nti iminā ākārena abhiniveso
idamṣaccābhīniveso. Attano diṭṭhiyā rāgoti attanā abhinivisitvā gahitāya diṭṭhiyā
chandarāgo. Paravādesu āghātoti parassa vacanesu kopo. Appaccayoti atuṭṭhākāro.
Attano sīlaṃ vāti attanā samādinnaṃ gosilādisīlaṃ vā. Attano diṭṭhīti attanā gahitā
parāmatṭhā diṭṭhi. Tehi ganthehi etehi vutthehi nāmakāyaghaṭanehi. Rūpaṃ ādiyantīti
catusamuṭṭhānikaṃ rūpārammaṇaṃ ādiyanti gaṇhanti. Upādiyantīti upagantvā
gaṇhanti taṇhāgahaṇena. Parāmasanti diṭṭhigahaṇena. Abhinivisanti mānagahaṇena.
Vaṭṭanti tebhūmakavaṭṭaṃ. Gantheti bandhane.

Vosajjitvā vāti sammā vissajjitvā vā. Gathiteti bandhane. Ganthiteti ganthanena
ganthite. Vibandheti visesena bandhe. Ābandheti anekavidhena bandhe. Palibuddheti
amuñcite. Bandhane poṭayitvāti taṇhāmānadiṭṭhibandhanāni pappoṭayitvā. Visajjāti
cajitvā.

Ime pana cattāro ganthe kilesapaṭipāṭiyāpi āharitum vaṭṭati, maggapaṭipāṭiyāpi -

kilesapaṭipāṭiyā abhijjhākāyagantho arahattamaggena pahīyati, byāpādo kāyagantho anāgāṃimaggena, sīlabbataparāmāso kāyagantho idaṃsaccābhiniveso kāyagantho sotāpattimaggena. Maggapaṭipāṭiyā sīlabbataparāmāso kāyagantho idaṃsaccābhiniveso kāyagantho sotāpattimaggena, byāpādo kāyagantho anāgāṃimaggena, abhijjhākāyagantho arahattamaggenāti. Ete cattāro ganthā yassa saṃvijjanti, taṃ cutipaṭisandhivasena vaṭṭasmiṃ ganthenti ghaṭentīti ganthā. Te catuppabhedā abhijjhāyanti etāya, sayam vā abhijjhāyati, abhijjhāyanamattameva vā esāti abhijjhā. Lobhoyeva nāmakāyaṃ gantheti cutipaṭisandhivasena vaṭṭasmiṃ ghaṭentīti kāyagantho. Byāpajjati tena cittaṃ pūtibhāvaṃ gacchati, byāpādayati vā vinayācārārūpasampattihiṭasukhādīnīti byāpādo. “Ito bahiddhā samaṇabrāhmaṇānaṃ sīlena suddhi vatena suddhī”ti parāmasanaṃ sīlabbataparāmāso, sabbaññubhāsitaṃ paṭikkhipitvā “sassato loko, idameva saccaṃ, moghamañña”ntiādinā ākārena abhinivisatīti idaṃsaccābhiniveso. Yathā vayhaṃ vātiādiṃ vayhādivisaṅkharāṇaṃ ganthānaṃ viyogakaraṇe upamaṃ dassento āha.

Na janentīti na uppādentī. Na sañjanentīti na nibbattenti. Nābhinibbattenti upasaggavasena padaṃ vaḍḍhitam. Na sañjanentīti uppādakkhaṇaṃ. Na nibbattenti nābhinibbattenti pavattikkhaṇaṃ sandhāya vuttaṃ.

30. Sīmātigoti gāthā ekapuggalādhiṭṭhānāya desanāya vuttā. Pubbasadisō eva panassā sambandho, so evaṃ atthavaṇṇanāya saddhiṃ veditabbo - kiñca bhiyyo? So īdiso bhūripaṇṇo catunnaṃ kilesasīmānaṃ atītattā sīmātigo, bāhitapāpattā ca brāhmaṇo, itthambhūtaṃ ca tassa natthi, paracittapubbenivāsaññehi ṇatvā vā maṃsadibbacakkhūhi disvā vā kiñci samuggahītaṃ, abhiniviṭṭhanti vuttaṃ hoti. So ca kāmarāgābhāvato na rāgarāgī rūpārūparāgābhāvato na virāgaratto, yato evaṃvidhassa tassa “idaṃ parama”nti kiñci idha uggahītaṃ natthīti arahattanikūṭena desanaṃ niṭṭhāpesi.

Catasso sīmāyoti cattāro paricchedā. Diṭṭhānusayoti diṭṭhi ca sā appahīnaṭṭhena anusayo cāti diṭṭhānusayo. Vicikicchānusayādīsipi eseṇa nayo. Kenatṭhena anusayā? Anusayanaṭṭhena. Ko esa anusayaṭṭho nāmāti? Appahīnaṭṭho. Ete hi appahīnaṭṭhena tassa tassa santāne anusenti nāma, tasmā “anusayā”ti vuccanti. Anusenti anurūpaṃ kāraṇaṃ labhitvā uppajjantīti attho. Athāpi siyā - anusayaṭṭho nāma appahīnākāro, appahīnākāro ca “uppajjati”ti vattum na yujjati, tasmā na anusayā uppajjantīti. Tatridaṃ paṭivacanaṃ - appahīnākāro anusayo, anusayoti pana appahīnaṭṭhena thāmagatā kilesā vuccanti. So cittasampayutto sārammaṇo sappaccayaṭṭhena sahetuko ekantākusalo atītopi hoti anāgatopi paccuppannopi, tasmā “uppajjati”ti vattum yujjati.

Tatridaṃ pamāṇaṃ - paṭisambhidāyaṃ tāva abhisamayakathāyaṃ “paccuppanne kilese pajahatī”ti pucchitvā anusayānaṃ paccuppannabhāvassa atthitāya “thāmagato anusayaṃ pajahatī”ti vuttaṃ. Dhammasaṅgaṇiyaṃ mohassa padabhājane “avijjānusayo avijjāpariyutṭhānaṃ, avijjālaṅgī moho akusalamūlaṃ, ayaṃ tasmim samaye moho hotī”ti akusalacittena saddhiṃ avijjānusayassa uppannabhāvo vutto. Kathāvatthusmiṃ “anusayā abyākatā anusayā ahetukā anusayā cittavippayuttā”ti sabbe vādā paṭisedhitā. Anusayayamake sattannaṃ mahāvārānaṃ aññatarasmiṃ uppajjanavāre “yassa kāmarāgānusayo uppajjati tassa paṭighānusayo uppajjati”tiādi vuttaṃ. Tasmā “anusenti anurūpaṃ kāraṇaṃ labhitvā uppajjanti”ti yaṃ vuttaṃ, taṃ iminā tantippamaṇena suvuttanti veditabbaṃ. Yampi

“cittasampayutto sārammaṇo”tiādi vuttaṃ, tampi suvuttameva. Anusayo hi nāmesa parinipphanno cittasampayutto akusaladhammoti niṭṭhamettha gantabbam.

Tattha diṭṭhānusayo catūsu diṭṭhisampayuttesu, vicikicchānusayo vicikicchāsahagata, avijjānusayo dvādasasu akusalacittesu saha-jātavasena ārammaṇavasena ca; tayopi avasesatebhūmakadhammesu ārammaṇavasena diṭṭhivicikicchāmohā.

Kāmarāgānusayo cettha lobhasahagatacittesu saha-jātavasena ārammaṇavasena ca, manāpesu avasesakāmāvacaradhammesu ārammaṇavasena uppajjamāno lobho.

Paṭighānusayo domanassasahagatacittesu saha-jātavasena ārammaṇavasena ca, amanāpesu avasesakāmāvacaradhammesu ārammaṇavaseneva uppajjamāno doso.

Mānānusayo diṭṭhivippayuttalobhasahagatacittesu saha-jātavasena ārammaṇavasena ca, dukkhavedanāvajjesu avasesakāmāvacaradhammesu rūpārūpāvacaradhammesu ca ārammaṇavaseneva uppajjamāno māno. Bhavarāgānusayo catūsu

diṭṭhivippayuttesu uppajjamānopi saha-jātavasena vutto. Ārammaṇavaseneva pana rūpārūpāvacaradhammesu uppajjamāno lobho vutto.

Tattha diṭṭhānusayoti dvāsaṭṭhividhā diṭṭhi. Vicikicchānusayoti aṭṭhavatthukā vicikicchā. Tadekaṭṭhā ca kilesāti saha-jekaṭṭhavasena diṭṭhiyā vicikicchāya, saha-jekaṭṭhavasena ekato ṭhitā. Mānānusayoti navavidhamāno. Paramatthañāṇena vā ñatvāti paresaṃ cittācārajānanapaññāya jānitvā, cetopariyañāṇena jānitvāti vuttaṃ hoti. Pubbenivāsānussatiñāṇena vāti atīte nivutṭhakkhandhānussaraṇaṇāṇena jānitvā. Maṃsacakkhunā vāti pakaticakkhunā. Dibbacakkhunā vāti dibbasadisena dibbavihārasannissitena vā dibbacakkhunā passitvā. Rāgarattāti rāgena rañjitā. Ye pañcasu kāmaguṇesūti ye pañcasu rūpādivatthukāmakotṭhāsesu. Virāgarattāti virāgasāṅkhātāsu rūpārūpasamāpattīsu atirattā allīnā. Yato kāmarāgo cāti yadā kāmabhave rāgo ca. Rūpārūparāgesupi eseva nayo.

Saddhammappajjotikāya mahāniddesaṭṭhakathāya

Suddhaṭṭhakasuttaniddesavaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 16. Σχόλια για τη μεγάλη επεξήγηση. 4. Σχόλια για την επεξήγηση της ομιλίας περί της οκτάδας για την αγνότητα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org